

KOMPENDIUM WIEDZY O ZWIERZYNIE ŁOWNEJ

ATLAS MYŚLIWSKI

Spis treści

Wstęp	5
Zwierzyna	7
Łoś	10
Jeleń szlachetny	20
Jeleń sika	38
Daniel	43
Sarna europejska	52
Dzik	64
Muflon europejski	72
Lis	78
Jenot	85
Borsuk	89
Kuna leśna	93
Kuna domowa	96
Norka amerykańska	99
Tchórz zwyczajny	103
Szop pracz	106
Piżmak	109
Zając szarak	112
Dziki królik	117
Jarząbek	120
Bażant	123
Kuropatwa	126
Gęś gęgawa	129
Gęś zbożowa	132
Gęś białoczelna	134
Krzyżówka	136
Cyraneczka	140
Głowienka	142
Czernica	144
Łyska	146
Gołąb grzywacz	148
Słonka	150
Po polowaniu	153
Reakcja zwierzyny na strzał	154
Poszukiwanie postrzałków	164
Postępowanie z tuszą	168
Złomy	172
Kuchnia myśliwska	177

Wstęp

Łowiectwo dla jednych jest przygodą, a dla innych sportem, rekreacją, pasją umożliwiającą kontakt z naturą. W rzeczywistości żadne z tych określeń nie oddaje istoty sprawy i sensu łowiectwa w życiu myśliwych. A myśliwym w pewnym stopniu jest każdy z nas. W toku wieloletniej ewolucji niemal całkiem przestawiliśmy się na konsumpcyjny tryb życia, dlatego często zapominamy, że jesteśmy częścią przyrody.

Łowiectwo to sztuka życia w zgodzie z naturą, przy zachowaniu możliwości korzystania z jej dóbr. Od zawsze głównym celem łowczych było zdobywanie pożywienia i to nie zmieniło się do dziś. Niedoceniana dziczyzna jest doskonałym źródłem białka, a oprócz pożywienia zwierzyna łowna dostarcza także skór, futer i trofeów.

Poznanie i opanowanie sztuki łowiectwa (a nie tylko polowania) jest żmudne oraz wymaga wielu lat praktyki. Należy sobie uświadomić, że konieczne jest zatem korzystanie bezpośrednio z wiedzy nemrodów, ale i samodzielna nauka oraz ciągle pogłębianie wiedzy w praktyce i w teorii.

Atlas myśliwski dzięki wielu informacjom i bezcennym praktycznym poradom ma pomóc nowym pokoleniom łowców w opanowaniu sztuki łowiectwa. Oprócz polowania składa się na nie poznanie zwyczajów zwierzyny, umiejętność rozpoznawania jej płci i wieku oraz cech selekcyjnych. To także sztuka organizowania łowów, zasiadki, wabienia oraz podchodu. Łowczy musi mieć wiedzę, jak przechytrzyć zmysły zwierzyny i ostatecznie ją pozyskać oraz wykorzystać. W książce znajdują się niezbędne informacje o tym, kiedy i jak polować na poszczególne gatunki zwierzyny łownej, Czytelnik dowie się również jakiej używać broni i amunicji oraz pozna sposoby i metody łowów przy polowaniu na zwierzynę grubą, drobną i ptactwo. Polowania nie kończy jednak oddanie strzału, dlatego w poradniku znajdują się także informacje o tym, jak reaguje trafiona zwierzyna. Każdy myśliwy musi także znać potencjalne konsekwencje strzału i wiedzieć, jak należy wtedy postąpić. Celem gospodarki łowieckiej jest utrzymanie właściwej i stabilnej populacji gatunków łownych. Nie można jednak pominąć kwestii pozyskania mięsa, skór i futer, dlatego w książce znajdują się też informacje o poszukiwaniu postrzałków, postępowaniu z tuszą upolowanej zwierzyny oraz jej kulinarnym wykorzystaniu.

bezpośredniego udziału w rykowisku. Poza okresem godowym chmarze przewodzi doświadczona łania licówka.

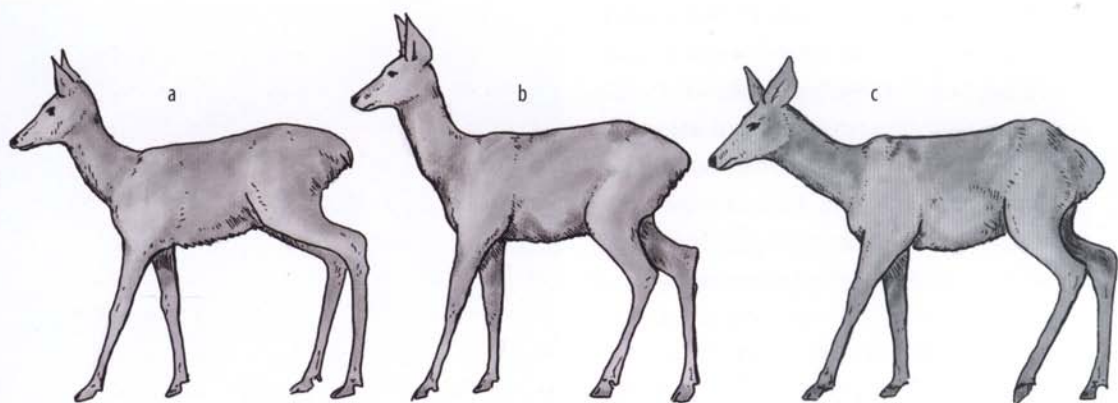
Jelenie szlachetne należą do najpopularniejszych zwierząt łownych w Polsce. Dzięki pięknej sylwetce i okazałemu porożu zyskały też miano króla puszczy i lasów, a w dawniej zaliczano je do zwierzyny królewskiej. To zwierzęta roślinożerne. W ich diecie znajdują się różnego rodzaju trawy, zioła, mchy, porosty, grzyby, młode pędy i miękka kora drzew oraz krzewów. Zjadają również owoce, kasztany, bukię, żołędzie, a w razie niedostatku naturalnego żeru również to, co rośnie na polach. Zbytne zagęszczenie populacji może prowadzić do szkód w uprawach rolnych i leśnych. Zgryzanie pędów młodych drzew leśnych prowadzi do deformacji lub obumierania roślin, co jest znacznym utrudnieniem dla leśników przy odnowie drzewostanów.

POLOWANIE

Na jelenie można polować indywidualnie lub zbiorowo, jednak w każdym wypadku odstrzału byków mogą dokonywać jedynie myśliwi z uprawnieniami selekcyjnymi. Odstrzał łań i cieląt możliwy jest również przez myśliwych z uprawnieniami podstawowymi.

Do polowań wykorzystuje się myśliwską broń gwintowaną: sztucer, ekspres, kniejówkę, dryling, oraz gładkolufową: dubeltówkę i bok. Trzeba jednak zaznaczyć, że polując na byki jelenie, wolno używać wyłącznie broni gwintowanej. Dodatkowym obwarowaniem prawnym przy polowaniu na jelenie jest minimalna energia pocisku, którego energia w odległości 100 m od wylotu lufy nie może być mniejsza niż 2000 J. Warunek ten spełniają już niektóre pociski kalibru 5,6 mm, np. pociski KS, VMS, RWS o masie pocisku 4,8 g, jednak wydaje się

Sylwetki kóz: a – młoda koza, b – koza w średnim wieku, c – stara koza

formy oraz masy poroża rogaczy, a po odstrzale na podstawie uzębienia.

Od wiosny do jesieni płęć saren określa się na podstawie parostków, które noszą jedynie rogacze (choć zdarzały się opisane w prasie łowieckiej przypadki nakładania szczątkowych parostków również przez kozy, ale są to przypadki wyjątkowe). Po zrzuconiu parostków o płci przesądza widoczny u rogacza na podbrzuszu pędzel, a u kozy fartuszek. O płci świadczy również obecność koźłat, gdyż do następnego roku zawsze przebywają one przy kozie.

Stosunkowo łatwo odróżnić tegoroczne koźlęta od kóz i rogaczy na podstawie ich wielkości oraz masy ciała. Koźlęta wielkością zdecydowanie odstają od osobników dorosłych. Najczęściej też koźlętom towarzyszy koza, a to daje nam pewność co do wieku młodych i kwalifikacji danych osobników do grupy wiekowej koźłat. Dosyć prosto jest też określić wiek kóz w drugim roku życia – nie mają parostków i nie prowadzą młodych. Młoda koza ma smukłą i szczupłą sylwetkę, szczupłą szyję i dosyć wysokie (w porównaniu z tuszą) cewki. Li-

nia grzbietowa jest lekko obniżona ku przodowi. Głowa mała, noszona wysoko. Łyzki wyprostowane ku górze. W tym wieku kozy są mało płochliwe i bardzo ciekawskie. Spłoszone potrafią odskoczyć na nieznaczną odległość i obserwować otoczenie. W średnim wieku ich ciało robi się bardziej masywne, a kształty zaczynają być bardziej kanciaste. Głowa lekko się wydłuża i poszerza, a łyzki są rozstawione pod kątem rozwartym. Coraz bardziej opuszcza się linia brzucha.

Stare kozy mają kształty wyraźnie kanciaste. Szyja i głowa noszone są coraz niżej, łyzki wyraźnie ustawione na zewnątrz. Linia brzucha mocno opuszczona. W tym wieku kozy są wyjątkowo ostrożne i płochliwe. Zaniepokojone często uciekają na znaczne odległości lub chowają się daleko w leśnej ostoi. Wyjątkowo często przerywają żerowanie, unoszą łeb i obserwują okolicę.

Wskazówką do oceny wieku może być również pora zmiany sukni z letniej na zimową. Proces ten najwcześniej zachodzi u młodych kóz, a później u starszych.

Wiosną oceny wieku dokonuje się również na podstawie obserwacji zachowań

ZAJĄC SZARAK

łac. *Lepus europaeus*, ang. *european hare*,
niem. *Feldhase*

Rząd: зайчєзакї
Rodzina: зайчєватє
Rodzaj: *Lepus*
Gatunek: зайєц szarak

WYSTĘPOWANIE

Zajęc szarak występuje niemal w całej Europie i na części kontynentu azjatyckiego. W Polsce można go spotkać niemal we wszystkich łowiskach. Zasiedlił tereny we wschodniej i centralnej części kraju, a także niziny i góry. Mniej liczny jest tylko na zachodzie kraju.

OPIS

Zajęc szarak jest najpospolitszym przedstawicielem zwierzyny drobnej w Polsce. Długość jego ciała wynosi do 70 cm, ogona (omyka) około 10 cm, a masa ciała 3–5,5 kg. Osobniki z terenów północno-wschodniej Polski są większe i cięższe od zajęcy występujących w południowo-zachodniej części kraju. Ubarwienie sierści (turzyca) jest szarobrązowe, po bokach rudawe. Spód ciała i ogon – białe, a uszy (słuchy) długie (ich długość przekracza rozmiar głowy), na końcach czarno zabarwione, tak jak górna część omyka. Zimą turzyca staje się jaśniejsza i gęstsza. Składa się z dwóch rodzajów włosów: warstwy dolnej, czyli podszycia, którego włosy są jaśniejsze oraz gęstsze, i warstwy górnej, czyli okrywowej z włosami dłuższymi, sztywniejszymi, ciemniejszymi na końcach. Całość ubarwienia ma odcień ziemisty i pozwala zajęcom maskować się

przed drapieżnikami. Głowa jest osadzona na krótkiej, prawie niewidocznej szyi. Tyłne nogi (skoki) są prawie dwukrotnie dłuższe od przednich i umożliwiają zwierzętom bardzo szybkie bieganie, a błyskawiczna ucieczka jest dla nich jedynym sposobem obrony przed drapieżnikiem. Dobrze zbudowane skoki umożliwiają zajęcom wykonywanie gwałtownych zwrotów podczas ucieczki. Jest to ważna cecha, gdyż nawet dużo szybsze charty wykorzystywane dawniej do polowań na zajęcia nie są w stanie wykonywać tak szybkich i ostrych zwrotów, dlatego zdecydowana większość ataków na uciekające zajęcia kończy się niepowodzeniem. Oczy (patry, trzeszcze, gały) są osadzone po bokach głowy, co daje zajęcom szerokie pole widzenia. Na końcu pyszczka wyrastają długie włosy czuciowe (strzyże). Górna warga jest rozdwojona. Wiek zajęcy pozyskanych na polowaniu poznaje się na

wyprowadzają kolejny. Wysiadywanie jaj trwa 23–26 dni. W tym czasie kogut chroni własne terytorium i głośnym czyrykaniem ostrzega inne ptaki przed wtargnięciem. W wychowaniu młodych (weszek) biorą udział oboje rodzice.

Kuropatwy charakteryzują się mimetyzmem, czyli zdolnością upodobniania się do otoczenia. Kogut i kura deseniem upierzenia przypominają roślinność i miejscę, w którym bytują, dlatego trudno je dostrzec, a do tego zawczasu wyciekają przed zbliżającym się do nich człowiekiem. Kuropatwa niechętnie zrywa się do lotu i, jeśli to tylko możliwe, stara się unikać zagrożenia, uciekając na nogach (wyciekając). Dopiero w ostateczności ratuje się lotem. Kuropatwy nawołują się wzajemnie poprzez cierkanie, cięgotanie i czyrykanie. Młode kuropatwy (farbówki) po okresie pierzenia upodobniają się do dorosłych ptaków. Wiosną, a szczególnie po lęgach, następuje dyspersja polęgowa i młode, zwłaszcza kogutki, wyruszają na poszukiwanie własnych terytoriów. Zimą żyją

w większych rodzinnych stadkach, które w lutym lub w marcu rozpadają się i ptaki łączą się w pary.

Na ograniczanie populacji kuropatw duży wpływ ma monokulturowa i wielkoobszarowa gospodarka rolna. Ptaki nie znajdują wtedy na polach odpowiednich miejsc bytowania, dlatego dokarmia się je na podsy-pach. Kuropatwy, podobnie jak i inne kura-ki, podczas ostrych zim wykopują w śniegu jamki, w których chronią się przed śnieżycami i mrozem. Przy braku śniegu zbijają się ciasno w stadka i wzajemnie ogrzewają. Bardzo często podchodzą też do domostw ludzkich w poszukiwaniu pożywienia i schronienia.

POLOWANIE

Na kuropatwy najczęściej poluje się indywidualnie z podchodu. Koniecznie trzeba mieć ze sobą psa legawca, który wyszukuje ptaki zalegające na ziemi wśród roślinności. Po zlokalizowaniu kuropatwy pies robi stójkę, a myśliwy z bronią gotową do strzału po-dejdzie i wyda komendę, aby pies spłoszył

POLOWANIE

OKRES POLOWAŃ

od 11 IX do 21 X

I II III IV V VI VII VIII IX X XI XII

w drodze odłowu – od 11 IX do 15 I

I II III IV V VI VII VIII IX X XI XII

BRONŃ Gładkolufowa: jednorurka, dubeltówka, bok, dryling

AMUNICJA Amunicja śrutowa o średnicy śrutu 2,25 do 2,5 mm (nr 7 i 6)

UPRAWNIENIA Podstawowe

ŁOWIECTWO TO SZTUKA ŻYCIA W ZGODZIE Z NATURĄ,
PRZY ZACHOWANIU MOŻLIWOŚCI KORZYSTANIA
Z JEJ DÓBR. POZNANIE ZWYCZAJÓW ZWIERZYN
I Opanowanie ZASAD POLOWANIA TO TYLKO
CZĘŚĆ NIEZBĘDNYCH UMIEJĘTNOŚCI.

ATLAS MYŚLIWSKI

KOMPENDIUM WIEDZY O ZWIERZYNIE ŁOWNEJ

Każdy myśliwy wie, że oddanie strzału nie kończy łowów, dlatego w poradniku znajdują się także informacje o tym, jak reaguje trafiona zwierzyna. Celem gospodarki łowieckiej jest utrzymanie właściwej i stabilnej populacji gatunków łownych. Nie można jednak pominąć kwestii pozyskania mięsa, skór i futer, dlatego w książce zamieszczono też informacje o poszukiwaniu postrzałków, postępowaniu z tuszą upolowanej zwierzyny oraz jej kulinarnym wykorzystaniu. Poradnik uzupełniają liczne zdjęcia i rysunki instruktażowe.

Autorem opracowania jest Piotr Gawin, myśliwy od 1981 roku, selekcjoner, a także instruktor i sędzia strzelectwa myśliwskiego, redaktor naczelny „Poradnika Łowieckiego”.

Przepisy kulinarne zebrała i opracowała Dorota Durbas-Nowak, myśliwy od 2006 roku, publicystka, blogerka, prowadzi m.in. blog *Jagermeisterin, czyli kobieca strona myślistwa*.

www.WYDAWNICTWO-SBM.pl